

Енеїда (стисло)

Іван Котляревський

I

Греки спалили Трою, і Еней з ватагою троянців, зробивши човни, попливли морем. Це побачила Юнона, яка дуже не любила Енея, сина Венери, і побігла до бога вітрів Еола, щоб той здійняв бурю на морі й потопив троянців. За це вона обіцяла йому "дівку чорноброву". Еол розпустив свої вітри й зробив страшну бурю. Еней пообіцяв Нептунові "півкопи грошей", щоб той утихомирив вітри. Коли випогодилось, троянці стали готувати на обід "із салом галушки", "лемішку й куліш" і всяке інше, бо любили поїсти, випити, а потім поспати.

Венера, хвилюючись за сина, пішла до Зевса, який "тоді кружав сивуху і оселедцем заїдав". Зевс сказав, що доля Енея вже вирішена: він поїде до Риму, "збудує сильне царство", "на панщину весь світ погонить" і "всім їм буде ватажок".

Кораблі Енея довго пливли морем і нарешті пристали до берега, де було місто Карфаген. А правила в ньому Дідона, розумна пані моторна.

Цариця закохалася в Енея, щодня влаштовувала бенкети, вечорниці, ігрища, робила все, щоб парубок аж на два роки забув про свою мету, про Рим.

Зевс, випадково глянувши з Олімпа на землю, побачив, як гуляють троянці, розлютився і послав Меркурія, щоб той нагадав Енеєві про його призначення. Еней вночі втік від Дідони, а вона з горя себе спалила.

II

Довго пливли троянці синім морем і пристали до сицилійської землі, де правив цар Ацест. Їх прийняли гостинно, од душі почастували. Еней вирішив улаштувати поминки по своєму батькові Анхізу. Поки їли, пили й гуляли, влаштовували кулачні бої й ігрища, Юнона послала свою служницю на землю, і та підмовила жінок спалити човни, щоб досадити п'яним чоловікам. Зайнялася велика пожежа. Еней розлютився, став лаяти богів і просити дощу. Дощ пішов, і не всі човни згоріли. Еней із горя ліг спати і побачив уві сні батька. Анхіз сказав, що все буде добре і хай він навідається до нього в пекло.

III

Знову довго пливли троянці по морю, аж їм набридло. Пристали вони до Кумської землі. Поки всі гуляли, зажурений Еней пішов шукати дорогу до пекла. І зустрів у хатці на курячій ніжці страшну "бабище". Це була Сівілла-пророчиця. Вона взялася відвести парубка до батька в пекло, тільки треба було дати хабаря богу сонця Фебові та їй щось.

Сівілла та Еней дійшли до нори в якійсь горі і "пішли під землю темнотою". Це була вулиця у пекло, на якій жили Дрімота, Зівота, Смерть, а за ними в ряд стояли чума, війна, холод, голод й інші лиха. Тут були злі жінки, мачухи, сердиті чоловіки, несправедні судді, чиновники, волоцюги, п'яниці.

Дійшли до переправи через річку Стікс. Перевізник Харон переправив прибулих у пекло. Біля входу їх зустрів страшний пес із трьома головами. Сівілла кинула йому

хліба, і вони з Енеєм проскочили в пекло. Там кипіли в смолі всі грішники. Найбільше діставалося панам, які людей мордували і вважали за скотів. Брехуни лизали гарячі сковороди, скупим вливали розтоплене срібло в рот, батьки, які синів не вчили, "кипіли в нафті в казанах". Еней зустрів у пеклі Дідону, вбитих земляків-троянців, став із ними розмовляти, про все розпитувати в них, навіть реготати. Нарешті зустрівся з батьком, і той сказав, що від Енея буде "великий і завзятий рід"; Всім світом буде управляти".

IV

Троянці відпливли від Кумської землі. Спочатку було тихо на морі, потім розгулялася буря. Коли ж вона вгамувалася, виявилось, що мандрівники потрапили на острів до цариці Цірцеї, яка перетворювала людей на тварин. Троянці проспівали молебень Еолу, і той вітрами відвернув їх від біди.

Нарешті припливли до берегів Тібру, на латинську землю. Правив там скупий цар Латин, який мав дружину Амату й дочку Лавінію. Дівчина була вродлива, мала багатьох залицяльників, але і їй, і матері найбільше подобався Турн — цар рутульців (італійців).

Еней наказав троянцям вчити латинську мову, а сам пішов знайомитися з Латином, взявши багато різних подарунків. Цареві це сподобалося — він уже бачив Енея своїм зятем.

Юнона не могла спокійно дивитися на безжурне життя Енея і вирішила всіх посварити. Під час полювання собаки троянців розірвали цуцика няньки Амати; Турнові приснилося, що Лавися його зрадила, і почалися крик, сварки. Турн оголосив війну Енееві, і з ним у змову вступила Амата, яка не хотіла віддавати дочку за троянця.

V

Еней роздумує, як перемогти Турна, тим більше, що олімпійські боги не поспішали допомагати. Його зморює сон, і вві сні якийсь старий дід дає Енееві пораду — побрататися з аркадянами, які були ворогами латинців.

Еней приносить жертву богам і їде до Евандра. Той погоджується допомогти і відправляє з військом свого сина Палланта. Венера просить Вулкана-коваля зробити її синові міцну зброю.

Юнона через свою служницю попереджає Турна про можливий напад Енея і радить вдарити першим. Той їде на троянську фортецю, але взяти її не може. Тоді він спалює троянський флот. Венера скаржиться Цібеллі (матері богів), а та — Зевсу. Верховний бог перетворює кораблі троянців на сирен, і рутульці зі страху тікають. Знову тихо. На варті стоять Низ і Евріал — молоді воїни. Низ ропонує пробратися в рутульський табір і побити ворогів. Хочє є зробити сам, адже в Евріала є стара мати, а в нього нікого немає. Однак його товариш не погоджується, і вони йдуть разом, бо де общее добро в упадку, забудь отця, забудь і матку, лети повинність ісправлять". Багато ворогів знищили друзі, а як поверталися, натрапили на латинців, що йшли у свій табір. Юнаки намагаються сховатися в лісі, але латинці їх вистежили, оточили ліс, що з нього "не зшмигнеш ніяк", і почали розшукувати "одважну пару". Коли піймали Евріала, Низ заліз на вербу, кинув списа і видав себе. Полковник Волсент стратив Евріала, а Низ

засадив ворогові меч і сам поліг, "бо всі на його і напали... і голову зняли з плечей".

Розпочинається жорстока битва. Турн іде на штурм, троянці мужньо обороняються; знову втручається Юнона і захищає Турна. Рутульці б'ють троянців, і ті вже хочуть залишити фортецю. Тоді начальник артилерії починає їх соромити, нагадувати, що князь "за воїнів нас числить, За внуків славніших дідів". Присоромлені троянці гуртом дружно наступають, і Турн тікає.

VI

Боги на Олімпі почали сваритися, Зевс розгнівався й суворо заборонив їм утручатися в людські справи. Еней через видіння довідується про те, що сталося в його стані, і йде в наступ. Мужньо б'ється й Паллант, але більш досвідчений Турн убиває його й відправляє в рутульський стан. Троянці насідають, от-от і Турн поляже. Юнона хитрістю й любощами домоглася від Зевса, щоб той зберіг життя Турнові. Еней пропонує рутульцям помиритися й зробити поєдинок лише між ватажками. Латинці теж були не проти миру.

Почався поєдинок Енея і Турна. Юнона знову втрутилась і почала допомагати цареві рутульців. Зевс сказав їй, що все одно Еней стане безсмертним, буде на Олімпі, тому хай не старається. Еней перемагає Турна, залишеного без допомоги богів, хоче його помилувати, але, побачивши на ньому Паллантову ладунку, вбиває, щоб помститися за смерть юного лицаря.

Критика, коментарі до твору, пояснення (стисло):

"Енеїда" — травестійно-бурлескна поема (травестійна — бо античні герої "перевдягнені" в українське вбрання, перенесені в українські історичні умови; бурлескна — бо події й герої змальовані в основному в жартівливо-зниженому тоні). Чи не вперше в українській літературі твір написано живою розмовною мовою. Хоч сюжет і назву запозичене з античності, поема є цілком оригінальною, бо зображує реалії життя українського панства (його неробство, інтриги, сварки), чиновництва (хабарництво), козацтва (мужність і героїзм у військовій справі, побратимство, розгульність). Опис пекла й раю подано в "Енеїді" відповідно до народних уявлень. Поема утверджує не лише оригінальність української літератури, а й самобутність українського народу та його мови.